

РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

І.В. ХЛІВНА, кандидат економічних наук
Уманська філія ПВНЗ «Європейський університет»

У статті проаналізовано ринок праці України у кризовий період. Запропоновано напрями мінімізації ризиків на ринку праці України, пов'язаних з макроекономічними та регуляторними аспектами впливу економічної кризи.

В умовах глобалізації світової економіки поступово посилюється вплив екзогенних чинників на формування та реалізацію економічної політики держави. Наростання кризових явищ в економіці України відбувалося не тільки під впливом кризових тенденцій розвитку світових фінансових ринків, а й на фоні відсутності ефективної стратегії економічних реформ, збереження експортоорієнтованої моделі розвитку, консервації застарілої технологічної структури та загострення структурних диспропорцій в економіці.

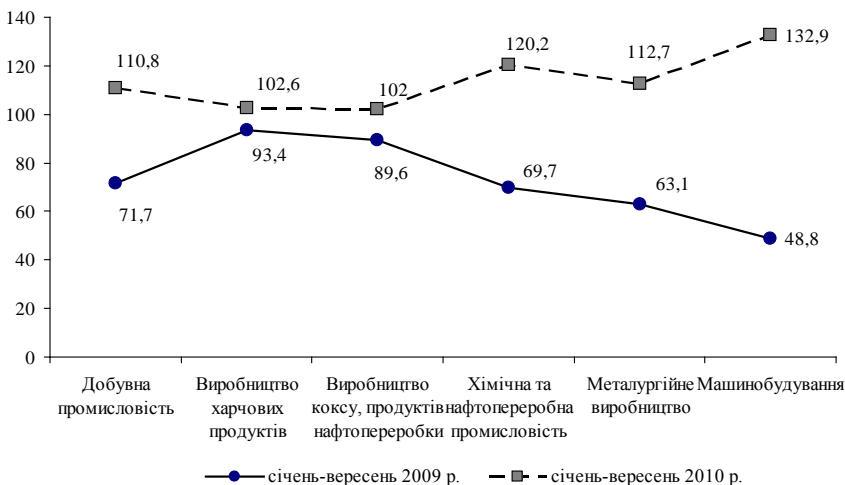
Дослідженням сучасного ринку праці в Україні присвячені праці українських вчених Юдіна В.А., Опаленко І.О., Владечак А.В., Строченко Н.І., Євсєєнко О., Вітвіцький В.В., Транченко Л.В. [6], Дейнеко Л.В., Чечель О.М., Любенко О.І. Проблеми ринку праці і безробіття представляють роботи таких закордонних економістів як Бар Р., Карсон Р.Б., Кейнс Дж.М., Ламперт Х., Маркс К., Ойкен В., Сміт Р.С., Хайєк Ф., Хікс Дж.Р., Еренбергом Р.Дж.

Методика досліджень. У статті використано загальноприйняті економічні методи дослідження, зокрема дедукції – при теоретичному осмисленні проблеми, монографічний – для детальної конкретизації наукових засад розвитку ринку праці, графічний – для наочного відображення стану сільського ринку праці.

Результати досліджень. Незважаючи на збільшення ВВП у першому півріччі 2010 р. (порівняно з аналогічним періодом попереднього року) на 6,3%, скорочення реального ВВП залишалося досить вагомим. Зокрема, падіння реального ВВП у першому півріччі 2009 р. на 17,8% відображало стрімке погіршення макроекономічної кон'юнктури як результату наростання кризових явищ в економіці. Поява ознак макроекономічної стабілізації проявилася через зростання обсягів промислового виробництва у січні–вересні 2010 р. на 10,8%, порівняно з аналогічним періодом попереднього кризового року. Однак це зростання не виглядає настільки значним, зважаючи на стрімке погіршення макроекономічних показників протягом кризового періоду (рис. 1).

Вразливість економіки України до впливу світової фінансово-економічної кризи посилилася в результаті скорочення зовнішнього та внутрішнього попиту на вітчизняну продукцію. Найбільших втрат у кризовий рік зазнало машинобудування, обсяги виробництва якого у січні–вересні

2009 р., порівняно з попереднім роком, скоротилися на 51,2%. Навіть покращення кон'юнктури на світовому ринку металургійної продукції у 2010 р. не змогло суттєво покращити позиції вітчизняної металургії у світовому рейтингу. Зокрема, у січні–вересні 2010 р. (порівняно з аналогічним періодом попереднього року) частка чорних металів у товарній структурі експорту збільшилася на 49,7%, при одночасному скороченні частки металопродукції на 7,4%.

**Рис. 1. Індекси промислової продукції [1]
(у % до відповідного періоду попереднього року)**

Це відбувалося на фоні утримання позитивного сальдо зовнішньоторговельного балансу за рахунок перевищення експортних поставок, порівняно із імпортом, на рівні 0,4 млрд. дол. США протягом першого півріччя 2010 р. (порівняно з від'ємним сальдо 0,4 млрд. дол. за аналогічний період попереднього року) [2].

Неефективність економічних реформ, зорієнтованість економіки країни не стільки на розвиток, скільки на споживання, збільшення частки імпортої складової у структурі споживання у передкризовий період призвели до звуження ємності внутрішнього споживчого ринку, скорочення обсягів виробництва вітчизняних товарів виробників. Не менш вагомо на економічний розвиток країни вплинули кризові тенденції розвитку світових фінансових ринків, перевищення обсягів повернення капіталу з фінансового сектору країни над обсягами нових інвестицій, погіршення стану платіжного балансу. Різке зростання залежності вітчизняного банківського сектору від зовнішніх

запозичень стало, на думку вітчизняних економістів, одним з фундаментальних чинників глибини та всебічності фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 рр. в Україні.

Вагомим чинником посилення кризових явищ в економіці стало також розкручення спіралі інфляційних очікувань. Зокрема, протягом січня–вересня 2010 р., порівняно з аналогічним періодом попереднього року, рівень інфляції коливався у межах від 106% до 111%. Зростання індексу споживчих цін до 107,4% у вересні 2010 р. (порівняно з груднем попереднього року) було зумовлене, насамперед, впливом внутрішніх чинників (збільшенням тиску соціальних видатків (так званого “інфляційного податку”), нестабільністю грошового та фінансового ринків, посиленням ролі імпортних джерел задоволення споживчого попиту населення) [3]. При цьому використання переважно інфляційних чинників збільшення соціальних виплат перешкоджало і перешкоджає пошуку дієвих механізмів трансформації зростаючих доходів населення в ефективний попит, розробку фіскальних механізмів коригування співвідношення споживчого та інвестиційного попиту.

Разом з тим, на збільшення рівня інфляції суттєво вплинули також і чинники зовнішньої дії (зокрема, підвищення світових цін на енергоносії та товари продовольчої групи). Загалом посилилася роль немонетарних чинників інфляції, зумовлених зростанням тарифів на послуги природних монополій (подорожчанням вартості електроенергії, газу, тепла та води), інфляцією споживчих витрат, зростанням вартості продовольчих товарів.

Погіршення макроекономічної ситуації в країні призвело до загострення протиріч у соціально-трудовій сфері, пов'язаних з відсутністю дієвої реструктуризації зайнятості; звуженням можливостей працевлаштування; неповним використанням зайнятої робочої сили; зниженням реальних доходів від зайнятості. Диспропорції в розвитку економіки України, непослідовність структурних та інституційних реформ у до кризовий період, утримання значною частки низькорентабельних виробництв значно ускладнюють розробку механізму мінімізації впливу загальносвітових кризових явищ на вітчизняну економіку.

Зокрема, відсутність ефективної реструктуризації зайнятості не тільки призвела до поглиблення кризових явищ в українській економіці, а й значно ускладнила адаптацію сфери трудових відносин до ринкових умов. Негативні тенденції розвитку ринку праці значно посилилися у зв'язку із збільшенням структурних диспропорцій в економіці. Загалом це спричинило реалізацію низки внутрішніх загроз, пов'язаних зі збереженням значної частки збиткових підприємств, економією на витратах на технологічне переоснащення виробництва (на користь використання дешевої некваліфікованої робочої сили), неефективністю процесів приватизації.

Погіршення перспектив розвитку трудового потенціалу підприємств пов'язане насамперед із наростанням кризових явищ на національному ринку праці, виникнення та загострення яких зумовлені:

- поступовим звуженням обсягів попиту на робочу силу з одночасним наростанням деформаційних змін у його структурі, скороченням можливостей створення нових робочих місць;
- посиленням напруженості на ринку праці у зв'язку зі збільшенням чисельності незайнятого населення та скороченням обсягів вакансій.

Перебування економіки України у стані економічної кризи потребує пошуку та використання відповідних механізмів адаптації економічно активних підприємств до функціонування в умовах скорочення обсягів виробництва, неповного завантаження виробничих потужностей. Флексибілізація зайнятості є одним з найбільш поширених інструментів мінімізації негативних наслідків впливу кризи на зайнятість. Використання практики вимушеної неповної зайнятості роботодавцями спрямоване, з одного боку, на збереження найбільш кваліфікованого кадрового потенціалу підприємств, з другого – на стимулювання звільнень за власним бажанням або за угодою сторін (натомість вивільнення з економічних причин). Це, у свою чергу, забезпечує економію на виплаті вихідних допоміг та поліпшує показники статистичної звітності підприємств щодо вивільнення працівників внаслідок структурної кризи.

Чисельність працівників, що перебували у відпустках з дозволу та з ініціативи адміністрації, з початку кризового періоду зменшилася з 829 тис. осіб у грудні 2008 р. до 56,7 тис. осіб у червні 2010 р. Водночас найвищий пік часткової зайнятості (зайнятості неповний робочий день) припадав на березень 2009 р. (1 230,8 тис. осіб). Однак питома вага частково зайнятих протягом періоду з грудня 2008 р. по червень 2010 р. коливалася у межах від 8,5 до 5,7% від кількості штатних працівників. При цьому найбільш стрімко збільшувалася частка зайнятих неповний робочий день в промисловості, яка досягла максимуму (20,9% від загальної кількості) у квітні 2009 р., що відображає тенденції скорочення обсягів виробництва [4].

Загострення ситуації у сфері зайнятості має об'єктивний характер, оскільки наростання негативних очікувань з боку виробників проявилось через скорочення обсягів загальної потреби у робочій силі, заявленої підприємствами усіх форм власності у службу зайнятості. Незважаючи на збільшення на 4,6% кількості вакантних робочих місць у першому півріччі 2010 р., порівняно з аналогічним періодом попереднього року, ці показники не виглядають досить значними, особливо зважаючи на падіння на 61% відносно рівня передкризового першого півріччя 2008 р. Практично для всіх видів економічної діяльності було характерне значне скорочення обсягів потреби на робочу силу (порівняно з передкризовим періодом): на рівні від 36,5% у сфері фінансової діяльності до 73,7% – у добувній промисловості. Разом із тим, аналізуючи динаміку змін галузевої потреби підприємств у робочій силі за перші півріччя 2009 – 2010 рр., можна відзначити збільшення обсягів потреби у працівниках підприємств сфери будівництва (на 29,6%), що пов'язане передусім із значними обсягами незавершеного будівництва. Скорочення обсягів вакантних посад

спостерігалось у сфері державного управління (зменшення на 15,6%), що можна пояснити очікуванням оптимізації чисельності державних службовців [5].

Значне скорочення обсягів виробництва, яке спостерігалось протягом останнього періоду, вже зумовило поступове збільшення “навісу” чисельності незайнятих при зменшенні кількості вакансій, поданих підприємствами до служби зайнятості (табл. 1).

1. Динаміка змін у структурі потреби в робочій силі та її пропозиції за професійними групами у 2008 – 2010 рр.

Професійна група	Потреба підприємств, тис. осіб			Незайняте населення, тис. осіб		
	перше півріччя 2008 р.	перше півріччя 2009 р.	перше півріччя 2010 р.	перше півріччя 2008 р.	перше півріччя 2009 р.	перше півріччя 2010 р.
Законодавці, вищі держ- службовці, керівники	13,7	6,6	6,7	42,0	64,9	42,2
Професіонали	17,6	9,7	10,2	30,9	49,3	32,3
Фахівці	18,2	9,3	9,0	45,6	61,9	39,8
Технічні службовці	7,3	2,5	2,8	31,3	35,1	25,2
Робітники сфери обслуго- вування та торгівлі	20,2	8,1	9,7	76,6	79,9	56,6
Кваліфіковані робітники сільського господарства, риборозведення та рибальства	3,5	1,5	1,4	28,3	22,4	12,5
Кваліфіковані робітники з інструментом	53,6	14,7	15,2	58,3	107,9	54,1
Оператори та складальники устаткування і машин	39,7	11,0	10,8	104,8	123,9	76,6
Найпростіші професії	33,5	12,9	13,7	137,2	125,7	72,1

Джерело: Статистична звітність Державного центру зайнятості за 2008 – 2010 рр. Форма 2-ПН.

Аналіз структури потреби підприємств в робочій силі та її пропозиції (з боку незайнятого населення) за професіями у першому півріччі 2008, 2009 та 2010 р. свідчить про суттєве скорочення попиту на представників усіх груп професій. Зниження коливалося у межах від 42% потреби у професіоналах до 73% потреби підприємств у операторах та складальниках устаткування і машин.

Порівняно з кризовим першим півріччям 2009 р., у першій половині 2010 р. відбулися певні позитивні зміни у структурі попиту за професіями. Зокрема, це стосується збільшення потреби у працівниках сфери обслуговування та торгівлі (на 20,2%), технічних службовців (на 13,6%), що пояснюється вищим рівнем трудової мобільності у сфері послуг. Залишається

достатньо стабільним попит підприємств на представників найпростіших професій, який збільшився на 6,8%. Це – ознака високого рівня плинності кадрів через несприятливі умови найму та оплати праці зайнятих на цих посадах. Разом із тим зростання попиту на кваліфікованих робітників з інструментом (на 4,0%) є свідченням поступового підвищення економічної активності вітчизняних промислових підприємств. Водночас частка фахівців у загальному обсязі потреби підприємств скоротилася на 3,0%, що віддзеркалює нестійкість попиту на висококваліфікованих працівників у переробній промисловості [5]. Загалом, тенденції змін потреби підприємств у працівниках для заміщення вільних робочих місць за професіями досить передбачувані, оскільки вони відображають макроекономічні зміни, які відбувалися в економіці протягом останніх років.

На негативні очікування на ринку праці з боку споживачів послуг центру зайнятості вказує також суттєве зменшення чисельності працевлаштованого незайнятого населення з 578,1 тис. осіб у першому півріччі 2008 р. до 393,9 тис. осіб у першому півріччі 2010 р. (на 33,6%). Загалом найбільше зниження відбулося серед працевлаштованих на посади службовців (на 38,8%) та на робітничі місця (на 34,0%), а також на місця, які не потребують спеціальної підготовки (на 26,3%). Це є результатом зростаючої невідповідності між вимогами роботодавців до професійних характеристик працівників, з одного боку, та наявною кваліфікацією шукачів роботи – з другого [6].

Посилення кризових явищ на національному ринку праці проявлялося, передусім, через зростання рівня безробіття. Зокрема, рівень безробіття (за методологією МОП) збільшився з 6,2% у першому півріччі 2008 р. до 9,1% за аналогічний період кризового 2009 р. І хоча у першому півріччі 2010 р. спостерігалось певне уповільнення темпів безробіття – до 8,5%, ситуація у сфері зайнятості дотепер залишається нестабільною. Водночас зростання рівня зареєстрованого безробіття за аналогічний період не характеризувалося значною динамікою, оскільки цей показник віддзеркалює тенденції розвитку лише окремого сегменту ринку праці. Рівень зареєстрованого безробіття коливався у межах від 3% у першому півріччі 2008 р. до 4,1% у першому півріччі 2009 р. із подальшим зниженням до 2,4% у першому півріччі 2010 р.

Разом із тим слід зазначити, що результативність виходу із стану незайнятості осіб, що перебувають на обліку в службі зайнятості, може бути охарактеризована на основі застосування показників “виходження до стану незайнятості та “виходу зі стану незайнятості”. Встановлення оптимального співвідношення між цими показниками є ознакою поступової стабілізації рівня безробіття. Перевищення обсягів “виходу” над обсягами “виходження” свідчить про скорочення масштабів безробіття, і навпаки. Аналіз результативності процесу працевлаштування незайнятого населення за сприяння служби зайнятості може бути здійснений на основі використання показника “інтенсивності виходу із стану незайнятості” (табл. 2).

2. Динаміка показників “входження до стану незайнятості” та “виходу зі стану незайнятості” за 2008 – 2010 рр.

Найменування показника	I півріччя 2008 р.	2008 р.	I півріччя 2009 р.	2009 р.	I півріччя 2010 р.
“Входження до стану незайнятості”, тис. осіб	750,8	1840,4	640,5	1267,1	560,9
“Вихід зі стану незайнятості”, тис. осіб	856,2	1624,5	845,8	1600,5	692,5
Інтенсивність виходу із стану безробіття у зв'язку з працевлаштуванням, %	67,5	66,7	46,2	43,9	55,4

Джерело: Статистичні дані Державного центру зайнятості. Форма 2-ПН за 2004 – 2010 рр.

Протягом кризового періоду спостерігалася дія тенденції до перевищення “виходу” зі стану незайнятості до “входження” до нього. Зокрема, показник “інтенсивності виходу із стану безробіття у зв'язку з працевлаштуванням” збільшився з 46,2% у першому півріччі 2009 р. до 55,4% у першому півріччі 2010 р.

Водночас комплексна оцінка динаміки цих показників можлива лише за умов всебічного аналізу тих факторів, що суттєво впливають на зміну чисельності зареєстрованих безробітних. Стимулом для зняття з обліку та пошуків можливостей самостійного працевлаштування може бути не тільки невідповідність якості послуг з працевлаштування, що пропонуються безробітним, їх вимогам стосовно умов найму та оплати праці. Важливими чинниками впливу на зміну показника “інтенсивності виходу із стану незайнятості” є звуження можливостей працевлаштування, недостатньо високі розміри допомоги по безробіттю, обмеженість ринку наявних вакансій.

Необхідно зазначити, що служба зайнятості орієнтує свою діяльність на підтримку безробітних, які мають об'єктивні труднощі при самостійному пошуку роботи. Важливим завданням державної служби зайнятості є передусім наближення “потенціалу працевлаштування” представників неконкурентоспроможних верств населення до рівня тих, хто в змозі шукати роботу самостійно. Аналіз динамічних змін статево-вікової структури незайнятого населення, що перебуває на обліку в центрах зайнятості, дозволяє виділити у складі незайнятого населення досить високу частку жінок і молоді як найменш конкурентоспроможних верств населення на ринку праці. Водночас скорочення у першому півріччі 2010 р. на 32,2% чисельності знятих з обліку без працевлаштування, порівняно з аналогічним періодом попереднього року, свідчить про намагання безробітних отримати послуги служби зайнятості з професійного навчання з огляду на загострення проблем на ринку праці.

Закон України від 25.12.2008 року №799-VI «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» (введений в дію з 13 січня 2009 р.) спрямований

передусім на впровадження механізмів підтримки працівників, які опинилися під загрозою звільнення; розширення переліку критеріїв підходящої роботи; стимулювання безробітних до пошуку роботи; розширення кола осіб, що підлягають страхуванню на випадок безробіття; запровадження виплати допомоги з часткового безробіття та профілактики настання страхових випадків. Однак можливості застосування норм цього закону стосовно виплати допоміг по частковому безробіттю, як і виділення допомоги безробітним на започаткування власного бізнесу, обмежені фінансовими можливостями фонду.

Висновки. Серед напрямів мінімізації ризиків на ринку праці України, пов'язаних з макроекономічними та регуляторними аспектами впливу економічної кризи, необхідно відзначити:

- відновлення макроекономічної стабільності, розроблення проекту антикризового законопроекту, спрямованого на мінімізацію наслідків світової фінансової кризи;
- розробку та впровадження протекціоністської політики захисту національної товаровиробників за умови лібералізації економічної політики, поглиблення економічної та фінансової кризи;
- удосконалення державної регуляторної політики, формування стабільної нормативно-правової бази розвитку національної економіки;
- сприяння створенню робочих місць шляхом стимулювання розвитку національного виробництва;
- зниження рівня фіскального навантаження з метою стимулювання розвитку підприємств.
- Серед напрямів мінімізації ризиків на ринку праці України, пов'язаних з інфраструктурними аспектами впливу економічної кризи, можна виокремити:
- покращення якості вакансій, що пропонуються, за рахунок забезпечення повноти, достовірності та доступності інформації про робочі місця та вимоги роботодавця, яка надається претендентам на заміщення вільних робочих місць;
- розробку механізмів стимулювання роботодавців до надання інформації щодо робочих місць;
- забезпечення розширення обсягів громадських робіт з метою реалізації інвестиційних проектів з розбудови транспортної інфраструктури для підготовки проведення чемпіонату ЄВРО–2012;
- сприяння ефективній діяльності Державного департаменту нагляду за додержанням законодавства про працю Міністерства праці та соціальної політики України у частині здійснення контролю дотримання роботодавцями визначених законодавством, колективними договорами і угодами всіх рівнів гарантій в сфері зайнятості та оплати праці;
- посилення контролю та державного нагляду за додержанням роботодавцями трудового законодавства щодо забезпечення прав та

соціальних гарантій працівників при їх вивільненні внаслідок скорочення чисельності або штату, застосування режимів неповної зайнятості, застосування практики відпусток за власний рахунок без збереження заробітної плати, стану виконання положень колективних договорів щодо зайнятості та оплати праці.

Таким чином, реакція ринку праці України на світову фінансову кризу демонструє лише верхівку більш глибоких і тривалих фундаментальних протиріч, які формувалися на ринку праці та у сфері зайнятості протягом років незалежності. На сьогоднішній день найбільш гострими чинниками розвитку національного ринку праці, які світова криза лише загострила, є: професійно-кваліфікаційні диспропорції попиту і пропозиції робочої сили; неповне використання зайнятої робочої сили; стабільно високий рівень малопродуктивної неформальної зайнятості; невідповідність галузевої структури зайнятості потребам інноваційного розвитку економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джерело: Експрес-випуск Держкомстату України “Підсумки роботи промисловості України за січень–вересень 2010 року” № 246 від 15.10.2010 р., с. 2.
2. Експрес-випуск “Зовнішньоторговельний баланс України”, № 269 від 15.11.2010 р. Держкомстат України. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Експрес-інформація “Індекси цін” № 239 від 6.10.2010 р. Держкомстат України. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Експрес-випуск “Стан виплати заробітної плати на 1 жовтня 2010 року”, №255 від 25.10.2010 р. Держкомстат України. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
5. Звіт про працевлаштування незайнятого населення Державного центру зайнятості України. Форма 2-ПН за 2008 – 2010 рр.
6. Транченко Л.В. Формування та регулювання ринку праці на селі: теорія, методологія, практика: монографія / Л.В. Транченко. — Умань: Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2012. — 586 с.

Одержано 28.11.12

Проанализирован рынок труда Украины в кризисный период. На сегодняшний день наиболее острыми факторами развития национального рынка труда, мировой кризис лишь обострил, являются: профессионально-квалификационные диспропорции спроса и предложения рабочей силы; неполное использование занятой рабочей силы; стабильно высокий уровень малопродуктивной неформальной занятости; несоответствие отраслевой структуры занятости потребностям инновационного развития экономики.

Ключевые слова. *рынок труда, рабочая сила, безработица, занятость.*

Labor market of Ukraine in the crisis period was analyzed. At present the most burning areas of the national labor market development are: professional and qualification disbalance of labor force demand and supply; inadequate utilization of the employed labor force; constantly high level of poorly productive informal employment; contradiction of the branch employment structure and the need for innovative development of the economy.

Key words: labor market, labor force, unemployment, employment.

УДК 336.225.621+336.226.11+336.227.

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ З МЕТОЮ ЇХ ДЕТІНІЗАЦІЇ

Л.М. ХУДОЛІЙ, доктор економічних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Л.В. БАРАБАШ
Уманський національний університет садівництва

У статті розглянуто особливості основних проблем тінізації економіки України, їх впливу на обсяги надходжень податку на доходи фізичних осіб та напрями вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб контексті окреслених явищ

На сучасному етапі економічного і соціального розвитку України податок на доходи фізичних осіб набуває рис одного з основних важелів регулювання фінансово-економічних процесів держави. Однак задіяння цього ресурсу на повну силу перешкоджає високий рівень тіньового сектору у сфері оподаткування доходів фізичних осіб.

Поширення тіньового сектору економіки поряд із макроекономічною розбалансованістю та обмеженістю ресурсів визнані Всесвітнім економічним форумом ключовими глобальними ризиками майбутнього десятиріччя [16]. Під тіньовою економікою мається на увазі «ринкове виробництво товарів та послуг, як заборонених, так і не заборонених законодавством, яке не враховується офіційною статистикою національного продукту і не пов'язане з будь-якими зобов'язаннями зі сплати податків державі» [3].

Проблемам дослідження явища тіньової економіки та шляхам її запобігання присвячено праці таких вчених як З. Варналії [3, 9], О. Турчинов [11, 12], О. Засанська [2] та інші.

Методика досліджень. Теоретико-методологічною основою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених. При проведенні дослідження використовувалися методи дедукції – при теоретичному осмисленні проблеми; горизонтального аналізу – при розгляді